

ТЕОРЕТИЧНО-ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

ЛЕЩУК Г.В., к.е.н.

Прикарпатський інститут ім. М. Грушевського МАУП

Розглянуто наукові підходи до трактування сутності й особливостей функціонування інвестиційного ринку України. Досліджено та проаналізовано кон'юнктуру інвестиційного ринку України за певними показниками. Запропоновано певні напрями підвищення ефективності функціонування інвестиційного ринку України відповідно до кон'юнктурних тенденцій в умовах трансформаційних процесів національної економіки.

Ключові слова: інвестиційний ринок, кон'юнктура, інвестиції.

The scientific approaches to the interpretation of the essence and the peculiarities of the investment market functioning in Ukraine were considered. The conjuncture of the investment market in Ukraine in conformity with certain indices was investigated. Some efficiency increasing ways of the investment market functioning in Ukraine according to the conjuncture tendencies in the transformation processes conditions of the national economy were proposed.

Keywords: investment market, conjuncture, investments.

Актуальність проблеми. З розвитком інвестиційних процесів на регіональному та загальнодержавному рівнях актуалізується розуміння сутності та законів функціонування інвестиційного ринку. Ефективне функціонування інвестиційного ринку України підлягає перманентному та систематичному оцінюванню з позицій: різноманітних суб'єктів (інвесторів, підрядників, замовників, проектних і науково-дослідних організацій), цілей інвестування, інвестиційного попиту та пропозиції, державної політики тощо. У цьому контексті доцільно більш ретельно розглянути проблеми сутності та особливостей функціонування інвестиційного ринку, необхідності розробки

ефективних управлінських рішень у напрямі інвестиційної політики держави в умовах трансформаційних процесів національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретично-методологічні та практичні засади функціонування та трансформації інвестиційного ринку України досліджували багато українських та зарубіжних вчених, зокрема: Вовчак О.Д., Дука А.П., Череп А.В., Мойсеєнко І.П., Гриньов А.В., Коюда В.О., Лепейко Т.І., Коюда О.П., Пересада А.А., Дука А.П. та ін. Проте, за всієї значущості проведених наукових досліджень, актуальність обраної теми обумовлена динамічністю економічної ситуації в Україні, темпами трансформації ринкових механізмів загалом та інвестиційного ринку зокрема. Необхідно зауважити, що у працях даних науковців єдиного погляду на трактування сутності поняття інвестиційного ринку та його складових в умовах трансформаційних процесів національної економіки немає. Не достатньо уваги приділено аналізу ефективності функціонування та динаміки кон'юнктурних тенденцій інвестиційного ринку в умовах трансформаційних процесів національної економіки.

Мета статті. На підставі аналізу наукових джерел, котрі розкривають сутність та особливості функціонування інвестиційного ринку сформульовано мету даної статті у наступних напрямках: узагальнити наукові підходи до трактування сутності та складових інвестиційного ринку; дослідити та проаналізувати кон'юнктурні тенденції інвестиційного ринку; запропонувати відповідні напрями підвищення ефективності функціонування інвестиційного ринку України відповідно до кон'юнктурних тенденцій в умовах трансформаційних процесів національної економіки.

Виклад основного матеріалу. Тенденції інвестиційного ринку України доцільно досліджувати та аналізувати в контексті особливостей трансформаційних процесів, які відбуваються в сучасних умовах. Оскільки економічні процеси в Україні перебувають у процесі трансформації, тобто перетворення економічної системи, аналогічно відбуваються трансформаційні процеси на інвестиційному ринку.

Вивчення та узагальнення літературних джерел [1—5] і проведені дослідження за проблемою дозволяють стверджувати, що інвестиційний ринок це:

Інвестиційний ринок - це ринок об'єктів інвестування в усіх його формах. Його можна розглядати як сукупність окремих ринків (об'єктів реального та фінансового інвестування) і виділити такі ринки: прямих капітальних вкладень, приватизованих об'єктів, нерухомості, інших об'єктів реального інвестування, фондовий і грошовий ринок [1].

Інвестиційний ринок - це економічна категорія, що являє собою збалансованість попиту та пропозиції на інвестиції. Інвестиційний ринок формує суб'єкт - інвестор, тобто господарюючий суб'єкт, в якого виникає попит на інвестиції та інвестиційні товари [2]. Інвестиційний ринок - це система, що включає: суб'єктів, об'єктів, інфраструктуру ринку, ринковий механізм та контроль з боку держави за дією ринкового механізму [2, 3].

Інвестиційний ринок - сукупність економічних відносин, які складаються між торговцями інвестиційних товарів і послуг, а також об'єктів інвестування у всіх їх формах [3, 4].

Інвестиційний ринок у сучасній ринковій економіці є одним із найважливіших сегментів загального ринку. Це складний механізм, що поєднує велику кількість виробничих, комерційних, фінансових, інституціональних та інформаційних структур, що взаємодіють в інвестиційній сфері на основі розгалуженої системи норм інвестиційного бізнесу [4].

Інвестиційний ринок – сукупність окремих ринків (об'єктів реального інвестування, інноваційного та фінансового інвестування), у складі якого виділяються: ринок прямих капітальних вкладень, ринок об'єктів приватизації, ринок нерухомості, ринок інших об'єктів реального інвестування, фондовий, кредитний та грошовий ринки. Інвестиційний ринок – середовище, що має комплексну структуру та визначену кон'юнктуру, у якому взаємодіють інвестори, виробники та власники інвестиційних товарів, фінансові посередники та органи державної влади та управління [5].

У зарубіжній практиці інвестиційний ринок ототожнюється, як правило, з ринком цінних паперів, які виступають основним інструментом інвестиційного вкладення капіталу як індивідуальними, так і інституціональними інвесторами. В нашій країні переважним напрямом інвестиційної діяльності є реальне інвестування у формі капітальних вкладень. Відповідно інвестиційний ринок у найбільш частому трактуванні вітчизняних економістів розглядається як ринок капітальних товарів. Дані підходи є надмірно вузькими, тому поняття інвестиційного ринку доцільно узагальнити наступним чином:

інвестиційний ринок – це ринок купівлі-продажу інвестиційних товарів та послуг, що функціонує на основі балансу інвестиційного попиту та пропозиції й здійснює мобілізацію тимчасово вільного капіталу із різноманітних джерел; ефективний розподіл нагромадженого вільного капіталу; визначення найбільш ефективних напрямів використання капіталу в інвестиційній сфері; формування ринкових цін на окремі інвестиційні товари та послуги; формування умов для мінімізації інвестиційного ризику; прискорення обороту капіталу, що сприяє активізації економічних процесів.

Теоретично-прикладні дослідження свідчать про значні розбіжності наукових поглядів щодо визначення складових інвестиційного ринку, зокрема виокремлюють наступні поділи:

- ринок об'єктів реального інвестування (ринок прямих капіталовкладень на: нове будівництво, розширення, технічне переозброєння; ринок приватизованих об'єктів: тих, які продаються на аукціонах, за конкурсом або трудовим колективам за приватизаційні чеки та гроші; ринок нерухомості; ринок інших об'єктів інвестування) та ринок інструментів фінансового інвестування (фондовий ринок цінних паперів; грошовий ринок - депозитні вклади: строкові та на вимоги) [1];
- ринок споживчих товарів, ринок споживчого кредиту, ринок інвестиційних товарів і ринок фінансових ресурсів [2];

– ринок цінних паперів; ринок середньо- і довгострокового кредиту; визначену частину валютного ринку; ринок прямих інвестицій, у т.ч. іноземних [3].

Тенденції ринку об'єктів реального інвестування за період 2006-2010 років в Україні, з позиції обсягів капіталовкладення в основний капітал за видами економічної діяльності, свідчать про домінування у сферах: промисловості, транспорту, операцій з нерухомістю та оптово-роздрібною торгівлі (рис. 1) [6].

При цьому, за 9 місяців 2011 року динаміка інвестицій в основний капітал за видами економічної діяльності становила у: промисловість - 52911,7 млн. грн.; оптова і роздрібна торгівля - 9449,5 млн. грн.; транспорт - 21496,6 млн. грн.; операції з нерухомістю - 20908,8 млн. грн. Найнижчі обсяги капіталовкладення в основний капітал за видами економічної діяльності прослідковуються у галузях: будівництво – 2006 - 6300,2 млн. грн.; 9 міс. 2011 - 4863,7 млн. грн.; освіта – 1163,4 млн. грн. та 1093,0 млн. грн. відповідно; охорона здоров'я та соціальна допомога – 1835,3 й 1245,1 млн. грн. відповідно [6].

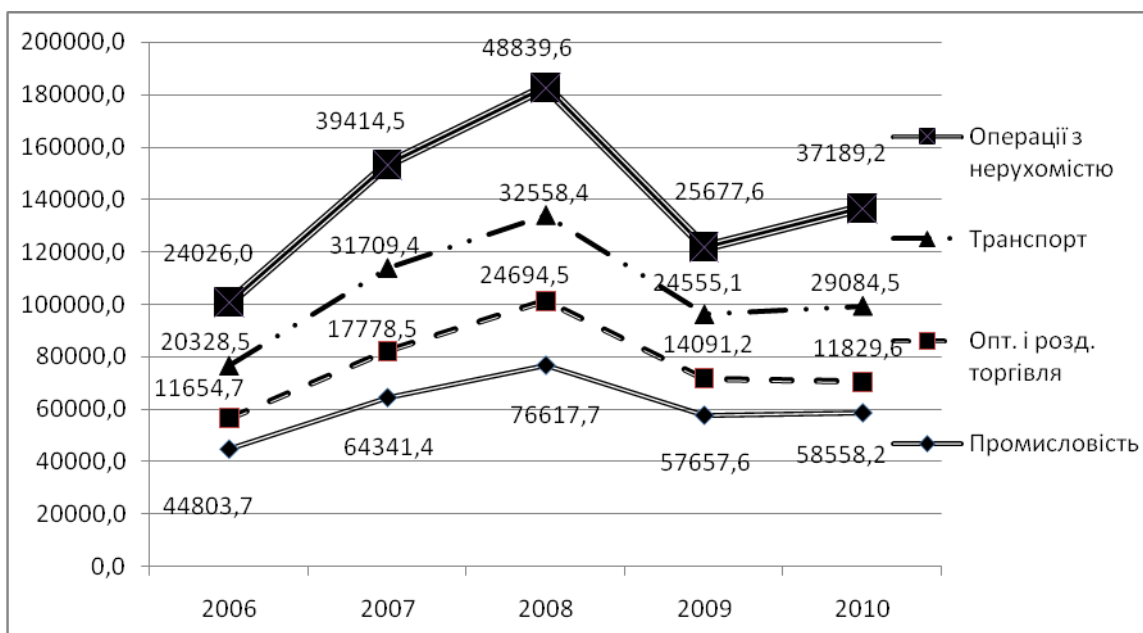

Рис. 1. Динаміка інвестицій в основний капітал за видами економічної діяльності (млн. грн.)

Тенденції кредитного ринку за період 2006-2011 років, з позиції наданих кредитів банківськими установами економіці, населенню та сектору загального державного управління України свідчать про значні коливання (табл. 1).

Таблиця 1.

Тенденції кредитного ринку, млн. грн. [6]

№	Показник	2006	2007	2008	2009	2010	2011
1.	Кредити надані нефінансовим корпораціям	160503	260476	443665	462215	500961	573705
2.	Кредити надані домашнім господарствам	82010	160386	280490	241249	209538	204558
2.	Кредити надані сектору загального державного управління	x	3	12	5755	8817	8515
4.	Кредити надані іншим фінансовим корпораціям	x	5 550	9 789	14 014	13 430	15217

Після висхідної тенденції капіталовкладень в основний капітал за видами економічної діяльності та кредитування економіки, пік якої припадав на 2008 рік, 2009 рік характеризувався різким призупиненням темпів зростання наданих кредитів та інвестування. Зокрема, якщо у 2008 році залишки за кредитами, наданими в економіку, зросли на 72%, то за підсумками 2009 року відбулось суттєве скорочення кредитування економіки (на 1,5 %) як один із найбільш негативних наслідків фінансової кризи і водночас чинник її поглиблення [6].

Ефективне функціонування інвестиційного та кредитного ринків безпосередньо залежить від двох складових: інвестиційного попиту та інвестиційної пропозиції.

Ринок інвестицій характеризується пропозицією інвестицій з боку інвесторів, що виступають у цьому випадку як продавці, та попитом на інвестиції з боку потенційних учасників інвестиційної діяльності, які виступають у ролі покупців інвестицій [3, 4].

На практиці існує два види інвестиційного попиту: потенційний та конкретний. Потенційний попит виникає за відсутності намірів суб'єктів господарювання за наявності доходу (прибутку) направляти його на інвестування. Такий попит називають формальним і він виконує роль

інвестиційного потенціалу - джерелом для майбутніх інвестицій. Конкретний попит (пропозиція капіталу) - характеризується конкретною реалізацією намірів суб'єктів інвестиційної діяльності на ринку.

Необхідною умовою, властивою ринковим відносинам конкурентного типу, при відносно стабільному інвестиційному попиті є випереджаючий розвиток інвестиційної пропозиції.

Основним фактором, який визначає масштаби функціонування інвестиційних товарів є їх сукупна пропозиція, що породжує інвестиційний попит [4].

При дослідженні функціонування та трансформації вітчизняного інвестиційного ринку доцільно аналізувати обсяги іноземного інвестування, які є вагомим важелем врегулювання співвідношення інвестиційного попиту й пропозиції. Динаміка прямих іноземних інвестицій за період 2007-2011 роки, млн. дол. США. представлена на рис. 2 [6].

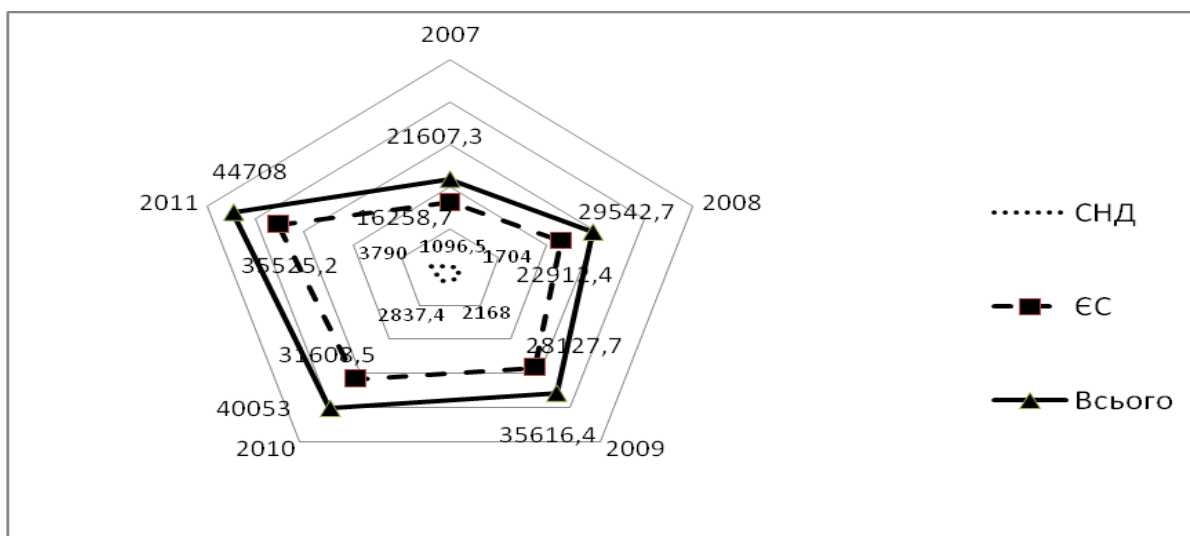

Рис. 2. Динаміка прямих іноземних інвестицій, млн. дол. США.

Таким чином, проведений аналіз тенденцій ринку об'єктів реального інвестування з позиції обсягів капіталовкладення в основний капітал за видами економічної діяльності, кредитного ринку з позиції наданих кредитів банківськими установами економіці, населенню та сектору загального державного управління, обсягів прямих іноземних інвестицій за період 2006-2010 років в Україні свідчать про значні трансформаційні процеси вітчизняного

інвестиційного ринку, які відповідно формують й видозмінюють кон'юнктуру даного ринку.

Кон'юнктура інвестиційного ринку - це форма виявлення на інвестиційному ринку загалом, або на окремих його сегментах системи факторів (умов), які визначають співвідношення попиту, пропозиції, цін та конкуренції [4, 5].

Для кон'юнктури інвестиційного ринку характерні чотири стадії:

1) Підйом кон'юнктури, пов'язаний з підвищенням активності ринкових процесів у зв'язку з поживленням економіки загалом. Він характеризується ростом обсягів попиту на об'єкти інвестування, підвищенням рівня цін, розвитком конкуренції серед інвестиційних посередників.

2) Кон'юнктурний бум, пов'язаний з різким зростанням попиту на усі інвестиційні товари, які пропозиція не зважаючи на ріст, задовольнити не може. Одночасно ростуть ціни на усі об'єкти інвестування, підвищуються доходи інвесторів та інвестиційних посередників.

3) Ослаблення кон'юнктури, пов'язане зі зниженням інвестиційної активності через спад в економіці загалом, майже повним насиченням попиту на об'єкти інвестування та деяким надлишком їх пропозиції.

4) Кон'юнктурний спад - це найбільш не сприятлива стадія на інвестиційному ринку з позицій інвестиційної активності. Вона характеризується найнижчим рівнем попиту та скороченням обсягів пропозиції об'єктів інвестування [4].

Таким чином, тенденції кон'юнктури вітчизняного інвестиційного ринку за період 2007-2010 років доцільно представити у наступному вигляді (рис. 3). При цьому обсяги інвестицій в основний капітал у відсотках до попереднього періоду становили: 2006 – 119%; 2007 – 129,8%; 2008 – 97,4%; 2009 – 58,5%; 2010 – 99,4% [6].

Тенденції кон'юнктури інвестиційного ринку України визначаються фазою розвитку й трансформації національної економіки. Зниження інвестиційної активності у 2008–2009 років стало наслідком, індикатором і

одним з уособлень на рівні глобальної й національної фінансово-економічної криз.

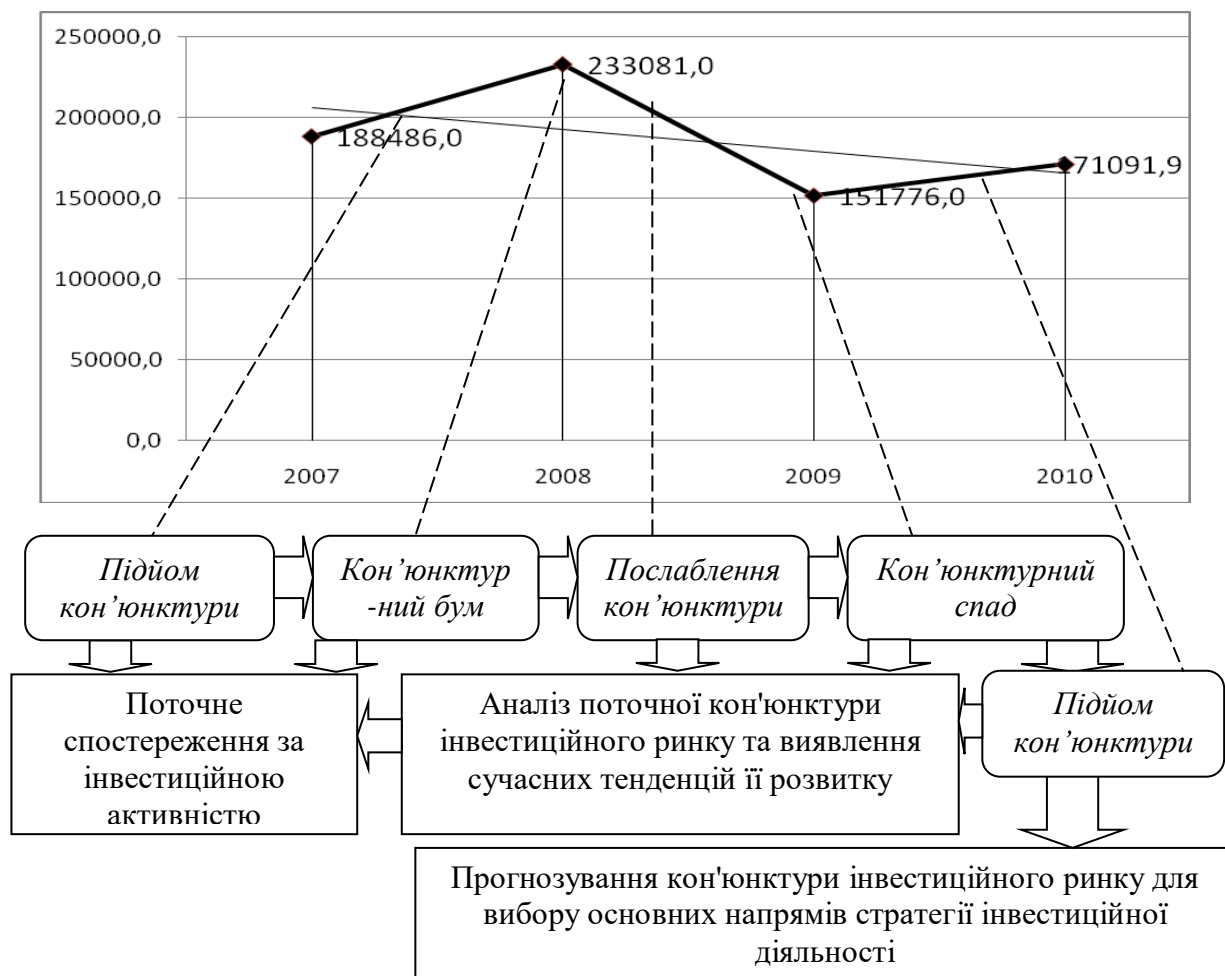

Рис. 3. Аналіз динаміки кон'юнктури інвестиційного ринку України за обсягами інвестицій в основний капітал (у фактичних цінах, млн. грн.)

Отже, на основі проведеного дослідження та відповідно до кон'юнктурних тенденцій в умовах трансформаційних процесів національної економіки, доцільно запропонувати наступні напрями підвищення ефективності функціонування інвестиційного ринку України, а саме:

- вдосконалення нормативно-правової бази, що регулює усі складові інвестиційного ринку із врахуванням принципу рівності всіх учасників та захисту прав іноземних інвесторів;

- підвищення дієздатності кредитно-банківської системи в напрямках спроможності акумулювання інвестиційного потенціалу населення та розвитку кредитного ринку;
- впровадження реальних механізмів ефективного функціонування та відповідного інформаційного простору про вітчизняний фондовий, грошовий, кредитний ринки, а також розвинену мережу інституційних інвесторів;
- підвищення рівня капіталізації прибутків підприємств та надання економічних й податкових стимулів для інвестування;
- детінізація національної економіки за допомогою створення додаткових стимулів для залучення інвестицій у пріоритетні галузі української економіки.

Висновки та перспективи подальших наукових розробок в даному напрямі. Адаптація вітчизняного інвестиційного ринку до трансформаційних процесів національної економіки безпосередньо залежить від кон'юнктурних тенденцій, співвідношення інвестиційного попиту та пропозиції, ефективності функціонування кредитного ринку та ринку об'єктів реального інвестування, обсягів іноземного інвестування, що в свою чергу зумовлює необхідність: розроблення належної законодавчо-нормативної бази інвестиційної діяльності, відповідної мобілізації інвестиційних ресурсів (власних, кредитних, іноземного капіталовкладення), відповідного інформаційного простору тощо.

Список використаних джерел:

1. Гриньова В.М., Коюда В.О., Лепейко Т.І., Коюда О.П. Інвестування: Підручник. – К.: Знання, 2008. – 452 с.
2. Мойсеєнко І.П. Інвестування: Навч. посіб. – К.: Знання, 2006. – 490с.
3. Череп А.В. Інвестознавство: Навч. посіб. – К.: Кондор, 2006. – 398 с.
4. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність: Навч. посіб. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 376 с.
5. Дука А.П. Теорія та практика інвестиційної діяльності. Інвестування: Навч. посіб. 2-ге вид. – К.: Каравела, 2008. – 432 с.

6. Періодичні видання Національного банку України [Електронний ресурс].
– Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.